

Marcel Verheggen · orgel

De bedroefden getroost

• vrijdag 15 september | SINT SERVAASBASILIEK | 17.00 - 18.00 uur

Franz Liszt 1811-1886

Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen (1862/1863)

Peter-Jan Wagemans 1952

Fantasia super 721 (2002)

- Fantasia
- Trio
- Quartet I
- Quartet II
- Choral
- Toccata

Hendrik Andriessen 1892-1981

Sonate 'Da Pacem Domine' (1913)

- Grave e serioso
- Larghetto
- Allegro energico e vivace

De bedroefden getroost

Hoewel Johann Sebastian Bach niet met naam en toenaam op het programma staat, is hij alomtegenwoordig tijdens dit concert van Marcel Verheggen. Zowel Franz Liszt als Peter-Jan Wagemans gebruikten noten van de grote Thomascantor als uitgangspunt en ook voor Hendrik Andriessen waren Bachs orgelwerken een voorbeeld en inspiratiebron.

Franz Liszt

Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen

Franz Liszt schreef zijn variaties over de chromatisch dalende baslijn van het openingskoor van Bachs cantate *Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen BWV 12* in 1862, kort na de dood van zijn oudste dochter Blandine. Zij stierf op 26-jarige leeftijd na complicaties bij de geboorte van haar zoon. De kiemcel voor dit werk ligt drie jaar eerder bij de korte prelude voor piano die Liszt schreef over dezelfde baslijn. Na de dood van zijn dochter breidde hij dit werk uit tot een elegie bestaande uit dertig variaties over de baslijn die Bach ook in het Crucifixus van zijn *Mis in b BWV 232*, de *Hohe Messe*, zou gebruiken. De complete titel van het werk luidt ook: *Variationen über das Motiv (Basso continuo) aus der Kantate Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen und dem Crucifixus der H-moll Messe von J.S. Bach für Klavier von F. Liszt*. In 1863 bewerkte hij dit pianowerk voor orgel. Het was voor Liszt niet alleen een manier om zijn verdriet te verwerken, maar ook een experiment om de variatievorm te vernieuwen. Het stuk gaat niet netjes van variatie

naar variatie, maar laat zich lezen als een doorgecomponeed werk waarin het motief van de chromatisch dalende baslijn na een korte inleiding de constante is. Dit ‘passacagliathema’ reist vrijelijk door de verschillende stemmen, maar is altijd op een of andere manier aanwezig. In de middensectie neemt Liszt wat meer vrijheid met een ‘recitatief’ dat overgaat in een virtuoze passage. De slotsectie begint met het koraal *Wass Gott tut, das ist wohl getan*, waarmee ook de cantate *Weinen, Klagen, Sorgen, Zagen* van Bach afsluit. Liszt laat geen misverstand bestaan over dit hoopvolle einde van een werk dat begint met de klagende zuchten van de baslijn en heeft zelfs de tekst van het koraal in de orgelpartituur af laten drukken.

Was Gott tut, das ist wohlgetan,
dabei will ich verbleiben,
es mag mich auf die rauhe Bahn
Not, Tod und Elend treiben,
so wird Gott mich
ganz väterlich
in seinen Armen halten:
drum laß ich ihn nur walten.

Peter-Jan Wagemans

Fantasia super 721

De eerste muzikale ervaring die indruk maakte op Peter-Jan Wagemans was een orgelconcert van Feike Asma met op het programma onder andere de *Sinfonia* van Hendrik Andriessen. Van het een kwam het ander en Wagemans besloot uiteindelijk orgel te gaan studeren. Hoewel hij zich meer ontwikkelde als componist en het actieve orgelspelen op 35-jarige leeftijd vaarwel zei, bleef het instrument een rol spelen in zijn oeuvre. Niet alleen als eerste klankideaal, maar ook als instrument om voor te componeren. Zo schreef Wagemans in 1992 zijn eerste orgelwerk *Lux*, waarin hij de akoestiek van de Rotterdamse Laurenskerk verkende. In 2002 volgde *Gioco*, waarin hij dankbaar gebruikmaakte van de stemming van het Hagerbeer orgel van de Pieterskerk in Leiden waarvoor hij het werk componeerde.

Ook in 2002 volgde zijn misschien wel meest complexe en indrukwekkende orgelwerk, de *Fantasia sopra 721*. Het getal verwijst naar BWV721, de zeker voor Bachs doen eenvoudige koraalbewerking van *Erbarm' dich mein, o Herre Gott*. Het was een opdracht van de Duitse organist Werner Jacob, die ook veel in Nederland speelde, voor het orgel van de Sankt Sebald in Nürnberg. Omdat Jacob toen al ziek was, heeft uiteindelijk diens zoon, organist en professor in de filosofie, het werk in première gebracht. *Fantasia sopra 721* staat te boek als een variatiereeks over het koraalthema, maar er zijn geen directe thematische verbanden, aldus Wagemans. “Ik wilde iets doen met de harmonische taal als drager van een inwendig gevoelsleven. Bovendien is het een hommage aan Johann Sebastian Bach; een aantal delen is geschreven als duo of als trio, echt op zijn orgels met twee manualen en een pedaal.” Het werk bestaat uit zes delen: Fantasia, Trio, Quartet I, Quartet II, Choral en een virtuoze, afsluitende Toccata.

“Ik wilde iets doen met de harmonische taal als drager van een inwendig gevoelsleven. Bovendien is het een hommage aan Johann Sebastian Bach.”

Peter-Jan Wagemans

Hendrik Andriessen achter het orgel van de Sint-Catharinakathedraal in Utrecht (bron: NMI)

Hendrik Andriessen

Sonate 'Da Pacem Domine'

Ook Hendrik Andriessen componeerde als organist geregeld voor zijn eigen instrument. En ook hij was gefascineerd door het werk van Bach. Zo schreef in 1949 een *Ricercare* over het thema BACH. Een van de meest intrigerende werken op zijn werkenlijst is de *Sonate 'Da Pacem Domine'* voor orgel, die hij in 1913 aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog op 21-jarige leeftijd schreef. 'Naspeuringen naar de partituur of afschriften daarvan zijn tot nog toe zonder resultaat gebleven', stond er decennialang achter het werk vermeld. Totdat Lourens Stuivenberg en Jort Fokkens in de aanloop naar het Andriessen/De Klerkfestival 2017 daadwerkelijk op zoek gingen naar de partituur. Het zou nog tot 2021 duren, maar toen vond Fokkens de verloren gewaande partituur in de Verenigde Staten. Andriessen had het werk geschreven voor de organist Louis Robert, destijds stadsorganist van Haarlem. Toen hij naar de Verenigde Staten emigreerde nam de organist het nog niet uitgegeven manuscript mee. Bekend was dat Robert het werk in 1935 voor het laatst uitvoerde, maar daarna verdween elk spoor. Via het archief van een

leerling van Robert, Warren F. Johnson, dook de *Sonate 'Da Pacem Domine'* uiteindelijk weer op.

Inmiddels klinkt deze driedelige sonate weer regelmatig op Nederlandse bodem. Hoewel de ondertitel *Da Pacem Dominum* (Geef vrede, Heer) doet vermoeden dat er een gregoriaanse melodie aan ten grondslag ligt, een genre waarmee Andriessen zeer vertrouwd was, is dat niet het geval. De enige religieuze toespeling is een koraalzetting in het derde deel, *Allegro energico e vivace*, maar ook deze melodie is van de hand van Andriessen zelf.

Het eerste deel, *Grave e serioso*, is een 'sonate' met drie verschillende thema's. Het tweede deel, *Larghetto*, is een lied met een contrasterend middendeel en een verstild slot. Het derde deel begint stormachtig en vindt slechts enige rust in de koraalmelodie. Naast de inspiratie van Bach is in de finale vooral de invloed van César Franck, ook een groot Bach-adept, hoorbaar in de terugkeer van een van de thema's uit het eerste deel en de verwijzing naar het begin van de sonate, waarmee Andriessen de suggestie wekt van een cyclisch vormprincipe waarin Franck zo uitblonk.

Paul Janssen

Peter-Jan Wagemans © Teo Krijgsman

Marcel Verheggen • orgel

Marcel Verheggen is organist van de Sint-Servaasbasiliek en hoofdvakdocent orgel aan Conservatorium Maastricht. Hij houdt zich bezig met alle soorten muziek, van de vroegste orgelmuziek tot en met premières van nieuwe werken, vaak in samenwerking met componisten. Ook is hij actief als improvisor. Als adviseur van de Katholieke Klokken- en Orgelraad is Marcel Verheggen betrokken bij restauratie- en nieuwbouwprojecten van orgels. Daarnaast is hij vice-voorzitter van het College van Orgeladviseurs Nederland.

Marcel Verheggen is een veelgevraagd solist, begeleider en docent (masterclasses) op nationale en internationale podia. In Maastricht is hij actief als een van de artistiek adviseurs van de stichting Pro Organo.

Marcel Verheggen studeerde orgel en muziektheorie aan Conservatorium Maastricht. Na het behalen van het UM-diploma met onderscheiding volgde hij cursussen in binnen- en buitenland en zette hij zijn orgelstudie voort bij Guy Bovet in Zwitserland.

Marcel Verheggen

Pantus & Friends

zondag 17 september • 15.00 - 16.20 uur

SINT JANSKERK | € 18 | < 30 jaar € 12,50

Parsifal, acte 3

Marc Pantus & Friends

Richard Wagner Parsifal, acte 3

In een bewerking voor drie zangers, harmonium, piano, synthesizer, basgitaar en klokken presenteert dit gezelschap een geheel eigen kijk op de slotacte van Wagners laatste opera *Parsifal*. Deze acte is een wonder van kleur en harmonie, waarin Wagner tot het uiterste gaat, zowel in muzikale als inhoudelijke zin. Een opera als spirituele ervaring in een mystieke omgeving, met de bedwelmende, meditatieve muziek van Wagner.

Dit concert wordt opgenomen door L1 voor uitzending op een nader te bepalen datum en tijd, zie musicasacramaastricht.nl.

musicasacramaastricht.nl

MUSICA SACRA MAASTRICHT IS EEN COPRODUCTIE VAN Stichting Musica Sacra en Theater aan het Vrijthof Maastricht. Filmselectie door Lumière Cinema.

DIRECTEUR-BESTUURDER Brigitte van Eck, directeur Theater aan het Vrijthof Maastricht

PROGRAMMACOMMISSIE Jacques Giesen (voorzitter), Jos Leussink (adviseur), Sylvester Beelaert, Bas Geerts, Erwin Roebroeks, Tamar Tarenskeen, Susanne Vermeulen en Saskia Törnqvist
RAAD VAN TOEZICHT Klaartje Peters (voorzitter), Michel Cobben, Barbara de Heer en Bas Huyser

FESTIVALLEIDING & FONDSSENWERVING Erwin Roebroeks MARKETING & PUBLICITEIT Willemijn Doelman en Emmanuel Merkus PRODUCTIE Raf Meijers HOOFDREDACTIE Erwin Roebroeks REDACTIE Philip Leussink, Jacinta Wetzler en Sylvester Beelaert VORMGEVING Philip Leussink UITBALIE Flora Minis en Susan Meisen TECHNISCHE COÖRDINATIE Judith Buijnzeels en Frank Wijnands EXPOSITIEBEGELEIDING Peter Snellens FACILITAIR Nandi Nijsten FINANCIËN Jos Spauwen

MUSICA SACRA MAASTRICHT is lid van De Verenigde Podiumkunstenfestivals.

MUSICA SACRA MAASTRICHT wordt mede mogelijk gemaakt door Fonds Podiumkunsten, Provincie Limburg, Gemeente Maastricht, Theater aan het Vrijthof, VSB Fonds, Fonds 21, Elisabeth Strouwen Fonds en Stichting Kanunnik Salden Nieuwenhof. Met dank aan de Vrienden van Musica Sacra Maastricht en alle (concert-)locaties en samenwerkingspartners. De activiteiten worden mede mogelijk gemaakt door anonieme giften van particulieren.

MEDIAPARTNERS NPO Klassiek, NTR, KRO NCRV, L1, Dagblad de Limburger, RTV Maastricht.

STEUN HET FESTIVAL Voor een bijdrage vanaf € 40 geniet u als Vriend van Musica Sacra Maastricht vele voordelen. Zie voor meer informatie en aanmelding • musicasacramaastricht.nl/over-ons/steun-het-festival

STICHTING MUSICA SACRA

Vrijthof 47, 6211 LE Maastricht

• info@musicasacramaastricht.nl

• musicasacramaastricht.nl

• [facebook.com/MusicaSacraMaastricht](https://www.facebook.com/MusicaSacraMaastricht)

